

ניגודים ומחלוקות בתורה – חלק ב'

אתמול ראינו שישנו ריבוי דעות שנובע מכך שכל דעה עסקה במציאות שונה. היום נראה מחלוקות מעט יותר מהותיות.

ישנו אופן של מחלוקת שאין בו באמת הפכים, אלא שהמחלוקת משקפת צדדים שנים במציאות. ניקח לדוגמה את המחלוקות הראשונה במשנה:

מאימתי קורין את שמע בערבית? משעה שהפגנים נכנסים לאכל בתרומתן עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, עד תצות. רבן גמליאל אומר, עד שיעלה עמוד השחר. מעשה שבאו בניו מבית המשנה, אמרו לו, לא קרינו את שמע. אמר להם, אם לא עלה עמוד השחר, תבינו אתם לקרות. ולא זו בלבד, אלא כל מה שאמרו חכמים עד תצות, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר תלבים ואברים, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. וכל הנאכלין ליום אחד, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן, למה אמרו חכמים עד תצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה:

(מסכת ברכות פרק א' משנה א')

מחלוקתם של חכמים ורבן גמליאל אינה מחלוקת שבה צד אחד טועה והצד השני צודק. בעצם גם חכמים וגם רבן גמליאל מסכימים שהזמן האמיתי לקריאת שמע הוא עד עלות השחר, אלא שחכמים בוחרים לקבוע את ההלכה גם בהתחשב במציאות שלנו כבני אדם: טבע האדם שאם יחזור הביתה וידע שיש לו עוד זמן רב לקרוא קריאת שמע הוא יאמר 'אוכל קצת ואישן קצת' ובסופו של דבר הוא עלול לא לקרוא קריאת שמע. אם כן המחלוקת היא שרבן גמליאל פוסק את ההלכה כפי האמת, ואילו חכמים פוסקים כפי מה שנכון לאדם. במקרה זה קל לנו לראות איך מסתדרים הדברים כך ש'אלו ואלו דברי אלוקים', שכן שני הצדדים נכונים - מצד האמת עלות השחר הוא סוף זמן קריאת שמע של ערבית, ואולם מצד המציאות עלינו לומר לאדם להקדים קריאתו.

במקרה של המשנה שהבאנו המחלוקת אינה משליכה על כל אורח החיים, אלא עוסקת בהלכה ספציפית. אולם לפעמים מחלוקות כאלו הן בעלות השלכות על כל אורח החיים. למשל השאלה עמה התמודדו רבני המאה התשע עשרה למנינם, כיצד להתמודד עם ההשכלה, היא בעלת השלכה מהפכנית על אורחות החיים; היו שטענו שאין לנו גישה מוחלטת לאמת (טענה זו קיבלה חיזוק דווקא מהמדע עצמו, כאשר כל מיני הנחות שהיו פשוטות במאה התשע-עשרה נפרכו במאה העשרים, למשל המוחלטות של משך הזמן מכל נקודת ייחוס) ולכן עלינו להתנזר מעיסוק בחקירות שכליות, ומאידך היו שטענו שחייבים לעסוק בחקירות שכליות כדי להתמודד עם ההשכלה. דבר זה יצר שני סגנונות יהדות שונים, למשל יהדות גרמניה מייסודו של רש"ר הירש מחד, והיהדות של חסידי הונגריה מאידך. אמנם, גם במחלוקת זו אין מחלוקת אמיתית על כך שהשכל האמיתי והישר מסתדר בסופו של דבר עם החכמה והרצון האלוקיים ועם המסורת האמונית וההלכתית.